

процесом, але й довготривалим з точки зору досягнення зрівноваженої взаємодії між економічною, соціальною і екологічною динамікою.

Водночас відсутність позитивного суспільного поступу і власне розрив між реаліями і конституційними нормами життя у соціальній державі є свідченням прорахунків у здійсненні політики довгострокового розвитку, а по великому рахунку у відсутності регуляторних механізмів. Було б великою помилкою покласти на плін подій і пасивно сприймати неадекватність управлінських впливів на сталий суспільний поступ.

Американський економіст Джозеф Стігліц у своїй праці «Глобалізація: тривожні тенденції»¹ підкреслював, що «...чим складніші проблеми соціально-економічного розвитку суспільства, тим важливіша роль державного регулювання...Головне не лібералізація та приватизація, а створення умов для стійкого динамічного економічного зростання».

Дійсно, різноманіття соціально-економічних інститутів та їх складність в умовах високої невизначеності і ситуативної динамічності породжують масу проблем, які вимагають адекватної управлінської реакції, а слід і принципово інших засобів і методів управління суспільною динамікою. Відповіддю на цю потребу соціуму і мала б стати п'ята міжнародна науково-практична конференція «Сталий розвиток територій: проблеми та шляхи вирішення».

Перш за все, є потреба врахування змін балансу зв'язків і пропорцій в економіці країни в цілому і її регіонах в силу протікання процесів розвитку в умовах значних збурюючих впливів. По-друге, інструментарій діагностики результатів сталого розвитку повинен виходити з факту перебування соціально-економічної системи переважно в нерівноважному стані і необхідності постійного виявлення осциляторів, провокуючих її незбалансованість. По-третє, на сьогодні відсутня метрологічна база виміру суспільного поступу на базі концепції сталого розвитку. Постали і інші виклики, пов'язані з проходженням циклічних процесів, врахування яких в практиці управління сталим розвитком можливе на базі порозуміння закономірностей соціально-економічної динаміки.

Бажаю плідної праці учасникам міжнародної науково-практичної конференції в напрямку вирішення нагальних питань забезпечення сталого розвитку нашої країни.

Доктор наук з державного управління, професор,
заслужений діяч науки і техніки України,
директор Дніпропетровського регіонального
інституту державного управління
Національної академії державного управління
при Президентіві України

С.М. СЕРЬОГІН

¹ Стігліц Дж. Глобалізація: тривожні тенденції / Дж. Стігліц; Пер. з англ. – М.: Думка, 2003. – 300 с. (с.67)

СЕКЦІЯ І ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ: ЕКОНОМІЧНИЙ, ПОЛІТИЧНИЙ, ПРАВОВИЙ, СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ ТА ІДЕОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТИ

Акімов Олександр Олексійович, Акімова Людмила Миколаївна
**ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В ДЕРЖАВІ
ТА ЇЇ РЕГІОНАХ**

У другій половині ХХ століття людство усвідомило необхідність переходу до нової моделі розвитку. Проблеми, які постали перед людською цивілізацією у ХХ столітті, а саме зменшення матеріального балансу біосфери, зростання чисельності народонаселення, соціальна нерівність, вимагають нового підходу для свого вирішення. Безперервне поглиблення кризових явищ у багатьох сферах світового розвитку обумовило необхідність корекції його цілей і пріоритетів, обґрунтування нових ціннісних та морально-етичних критеріїв, формування нового світогляду. Усвідомлення цього спонукає держави до пошуку принципово нових підходів при вирішенні питань соціально-економічного розвитку та ефективного природокористування. Одним із таких підходів є концепція сталого розвитку, яка інтерпретує докорінні зміни життєдіяльності суспільства. Розробка та реалізація концепції сталого розвитку є стратегічним завданням сучасної держави, яка допоможе змінити світосприйняття людей та забезпечить спільне майбутнє Українського народу.

Україна проголосила ідеологію сталого розвитку державною стратегією на ХХІ століття. Реалізація цієї стратегії потребує відповідного теоретичного забезпечення. Але відсутність поступу у формуванні національної концепції сталого розвитку та відповідної законодавчої бази призводить до виснаження природних ресурсів і віддаляє Українську державу від світового курсу переходу на шлях сталого розвитку. Час, який минув після конференції в Ріо-де-Жанейро (1992) та самміту в Йоганнесбурзі (2002), свідчить, що глобальна програма змін поки що не знайшла свого відображення в національних програмах розвитку, а тим більше практичного втілення в життя. Потрібні зміна державного ставлення до цієї проблеми і якісно новий рівень її наукового та практичного правового забезпечення. Закріплена у нормах права модель сталого розвитку була би формою відповідальності сучасного суспільства та держави перед майбутніми поколіннями за створення сприятливих умов для задоволення потреб. Реалізація основних положень сталого розвитку, закріплених у нормативно-правових актах, мала би сприяти подоланню негативних стереотипів у цій сфері. Тому дедалі актуальнішим стає дослідження правових проблем, які ставить концепція сталого розвитку.

Серед чинних державних нормативно-правових документів немає таких, які одночасно охоплюють всі складові сталого розвитку та визначають цілеспрямовано ідеологію сталого розвитку, його зміст та механізми реалізації. Навіть не відповідає цим вимогам «Комплексна програма реалізації на національному рівні рішень, прийнятих на Всесвітньому саміті зі сталого розвитку на 2003 – 2015 рр.», яка на даний час є застарілою та неактуальною через прийняття за окремими визначеними в ній напрямками (бідність, соціальні хвороби, екологічна безпека тощо) спеціальних концепцій, програм, стратегій, які забезпечують їх нове усвідомлення та реалізацію. Можливості визначити та оцінити стратегічні пріоритети України щодо сталого розвитку обмежені через відсутність Концепції (стратегії) сталого розвитку України, яка в даний час в оновленому варіанті проекту доопрацьовується в системі Національної академії наук України та планується її оприлюднення. Відсутність перспективної стратегії економічного та соціального розвитку України є перешкодою для оцінки реальних прагнень України до досягнення цілей сталого розвитку. Цей правовий документ також доопрацьовується, тому при його оприлюдненні та обговоренні буде можливість внести пропозиції щодо виконання міжнародних зобов'язань та внутрішніх національних інтересів України щодо сталого розвитку.

Але визначення будь-яких загальних цілей не може бути успішно реалізоване, якщо вся система не матиме органічно вбудованих підсистем, а їх успішне функціонування не стане запорукою створення цілісного механізму. Досягнення сталого розвитку в державі неможливе, якщо до цього процесу не залучені регіони. Державна регіональна політика та власна політика регіонів має в цьому напрямі визначити цілі, пріоритети, заходи та механізми щодо подолання ризиків сталого розвитку, різкої диференціації регіонів за економічним, соціальним та екологічним розвитком, поєднання зусиль держави та регіонів в угодах регіонального розвитку щодо досягнення пріоритетних національних інтересів сталого розвитку тощо.

Сьогодні регламентується діяльність у регіональній сфері законодавством про стимулювання розвитку регіонів, на підставі якого розроблена і реалізується Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2020 року [1]. Зміст цієї стратегії визначає проблеми та пропонує конструктивні напрями їх розв'язання за економічною, соціальною та екологічною сферами, але не конкретизує дій щодо їх залежності та потреб збалансованого розвитку цих трьох сфер. Звертає увагу прагнення до забезпечення збалансованості економічної та екологічної сфер у контексті виконання міжнародних вимог через запровадження системи управління якістю (стандарт ISO серії 9000) та системи екологічного управління (стандарт ISO серії 14000). До визначених державних пріоритетів розвитку окремих регіонів на період до 2020 р. включено для більшості областей окремим пунктом поліпшення екологічної ситуації в цілому або за окремими напрямками (захист територій від підтоплення, подолання наслідків ЧАЕС тощо).

Таким чином, при внесенні змін та доповнень до Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року на сьогодні необхідно внести в оцінку стану регіонального розвитку обґрунтування та визначення державних та регіональних пріоритетів розвитку, а також у перелік державних пріоритетів для кожної області загальні цілі сталого розвитку та специфічні цілі для кожного регіону з урахуванням вагомості та гостроти загроз (ризиків), які перешкоджають забезпеченню сталого розвитку та досягненню національної безпеки в економічній, соціальній та екологічній сферах.

Управління процесами досягнення сталого розвитку потребує як цілісного бачення його змін, так і окремо трьох складових сталого розвитку – економічної, соціальної та екологічної. В Україні бракує саме комплексного підходу до досягнення стратегічних цілей сталого розвитку, а кожна підсистема не залучена в систему, де відбувається необхідний взаємозв'язок та взаємодія між її складовими. Економічна політика має бути підставою для соціальної та екологічної політики, соціальна політика повинна мати економічне підґрунтя для здійснення та одночасно ставити вимоги до екологічної політики та враховувати її вимоги. Екологічна політика повинна мати економічний та соціальний потенціал для реалізації. У такому контексті необхідно формувати та реалізовувати правову основу сталого розвитку [2]. Отже, зміни в одній сфері спричиняють зміни в іншій, тому при дослідженні складних процесів ефективним є застосування системних методів, адже взаємодія та взаємозалежність процесів постійно зростає. Діалектична єдність усіх складових сталого розвитку як системи обумовлена нерозривністю процесу функціонування навколишнього середовища та розвитку людини, суспільства, держави не тільки в просторі, але і в часі.

Таким чином, загально визначеного поняття «сталий розвиток» не існує, тоді як без внесення ясності у це поняття неможливо говорити про ефективність правового регулювання цього процесу. Саме тому важливим питанням реалізації концепції сталого розвитку є закріплення чіткого легального визначення поняття «сталий розвиток». Його можна сформулювати як: сталий розвиток – керований стабільний соціально-економічний розвиток, що не порушує природної основи, спрямований на виживання та безперервний прогрес суспільства у межах господарської ємності біосфери.

Правове забезпечення сталого розвитку – це нормативно-правовий процес, спрямований на врегулювання суспільних відносин, які складаються між державою та її органами, органами місцевого самоврядування, фізичними та юридичними особами з приводу забезпечення соціально-економічного розвитку з метою задоволення як нинішнім, так і майбутнім поколінням різноманітних потреб (фізіологічних, економічних, духовних тощо) в процесі взаємодії з природою. Тому у зв'язку з необхідністю переходу на шлях сталого розвитку перед правовою наукою постає ряд завдань: теоретичне наповнення правового фундаменту нової моделі розвитку

суспільства та держави – моделі сталого розвитку; необхідність узаконеного переходу до сталого розвитку; перегляд галузевого законодавства з позиції концепції сталого розвитку. У зв'язку з необхідністю переходу на шлях сталого розвитку з'являється нова функція права – екологічна, яка передбачає суміщення законів природи та законів розвитку суспільства.

Список використаних джерел

1. Постанова Кабінету Міністрів України від 06.08.2014 р. № 385 «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року». – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-p>.

2. Сталий розвиток промислового регіону: соціальні аспекти : моногр. / О.Ф. Новікова, О.І. Амоша, В.П. Антонюк та ін. ; НАН України, Ін-т економіки пром-сті. – Донецьк, 2012. – 534 с.

Бараннік Вячеслав Олексійович

НЕ СТАЛИЙ СТАЛИЙ РОЗВИТОК

Пошук найбільш оптимальних шляхів розвитку людства, визначив появу нових моделей та концепцій подальшого розвитку, серед яких, в першу чергу, потрібно назвати концепцію сталого розвитку (СР). Як визначено в Вікіпедії [1] – СР це загальна концепція стосовно необхідності встановлення балансу між задоволенням сучасних потреб людства і захистом інтересів майбутніх поколінь, включаючи їх потребу в безпечному і здоровому довкіллі (ряд теоретиків і прихильників СР вважають його найперспективнішою ідеологією 21 століття і навіть усього третього тисячоліття, яка, з поглибленням наукової обґрунтованості, витіснить усі наявні світоглядні ідеології, як такі, що є фрагментарними, неспроможними забезпечити збалансований розвиток цивілізації).

Концепція СР ґрунтується на п'яти головних принципах, а саме:

1. Людство дійсно може надати розвитку сталого і довготривалого характеру, для того щоб він відповідав потребам людей, що живуть зараз, не втрачаючи при цьому можливості майбутнім поколінням задовольняти свої потреби.

2. Обмеження, які існують в галузі експлуатації природних ресурсів, відносні. Вони пов'язані з сучасним рівнем техніки і соціальної організації, а також із здатністю біосфери до самовідновлення.

3. Необхідно задовольнити елементарні потреби всіх людей і всім надати можливість реалізувати свої надії на благополучніше життя. Без цього сталий і довготривалий розвиток просто неможливий. Одна з головних причин виникнення екологічних та інших катастроф – злидні, які стали у світі звичайним явищем.

4. Необхідно налагодити стан життя тих, хто користується надмірними засобами (грошовими і матеріальними), з екологічними можливостями планети, зокрема відносно використання енергії.

5. Розміри і темпи росту населення повинні бути погоджені з виробничим потенціалом глобальної екосистеми Землі, що змінюється.

Поява концепції СР та інших концепцій розвитку передбачає розробку і певного апарату виміру тих змін що відбуваються чи відбудуться. При цьому слід зазначити, що таке прогнозування стосується не тільки економічного розвитку, а і інших важливих складових розвитку людства, в першу чергу екологічної та соціальної.

Як показано в Кабінетному дослідженні ООН «Вимір сталого розвитку» [2] існує дві головні тенденції виміру СР: або застосовувати комплексний інтегральний показник (індикатор) розвитку, або набір показників, які повинні в кількісно-якісному виді характеризувати різні аспекти та складові розвитку. В загальному плані, обидві вище визначені тенденції мають свої позитивні та негативні якості.

В дійсний час існує декілька моделей виміру СР [2], серед яких можна назвати і модель ООН з виміру індексу розвитку людського потенціалу [3]. Основні дані щодо кількісного виміру розвитку основних країн та регіонів світу наведені в табл. 1.

Таблиця 1

Основні індикатори сталого розвитку для деяких країн та регіонів світу за даними ООН (2013 р.)

Країна/регіон	Індекс СР (місце в рейтингу)	Складові індексу СР				ВВП (ПКС)/особу
		0.891	0.914	0.888	0.871	
Норвегія	0.944 (1)	0.891	0.914	0.888	0.871	66 220
Австралія	0.933 (2)	0.860	0.921	0.910	0.760	41 580
Швейцарія	0.917 (3)	0.847	0.926	0.795	0.824	53 920
Голландія	0.915 (4)	0.854	0.902	0.857	0.806	42 890
США	0.914 (5)	0.755	0.851	0.830	0.609	52 620
Німеччина	0.911 (6)	0.846	0.900	0.863	0.781	42 598
Нова Зеландія	0.910 (7)	..	0.895	30 750
Канада	0.902 (8)	0.833	0.902	0.816	0.785	52 409
Сінгапур	0.901 (9)	..	0.932	74 110
Данія	0.900 (10)	0.838	0.877	0.846	0.794	43 200
Ірландія	0.899 (11)	0.832	0.899	0.841	0.761	45 922
Швеція	0.898 (12)	0.840	0.922	0.800	0.803	43 090
Ісландія	0.895 (13)	0.843	0.928	0.826	0.783	42 362
Велика Британія	0.892 (14)	0.812	0.890	0.838	0.719	34 640
Японія	0.890 (17)	0.779	0.947	0.648	0.772	36 440
Польща	0.834 (35)	0.751	0.818	0.779	0.666	21 320
Білорусь	0.786 (53)	0.726	0.716	0.781	0.685	16 800
Росія	0.778 (57)	0.685	0.666	0.764	0.631	22 710
Туреччина	0.759 (69)	0.639	0.757	0.560	0.616	18 020
Казахстан	0.757 (70)	0.667	0.596	0.717	0.695	18 860
Україна	0.734 (83)	0.667	0.669	0.747	0.593	8 670
Китай	0.719 (91)	..	0.768	..	0.505	10 890
Нігер	0.337 (187)	0.228	0.367	0.120	0.269	880
Світ	0.702	0.541	0.647	0.433	0.564	13 713

Аналізуючи наведені дані зазначимо, що розвиток, навіть країн лідерів даного рейтингу, не можна назвати сталим. В загальному плані, такий розвиток, в більшому ступені, можна назвати збалансованим, що визнається в досягненні цими країнами достатньо прийнятних (високих)